

Вячеслав Корнієнко

ВІДОБРАЖЕННЯ СУСПІЛЬНО-НАУКОВОЇ ТА ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄГОРА КУЗЬМИЧА РЕДІНА В ЕПІСТОЛЯРНІЙ СПАДЩИНІ

Випускник Новоросійського університету, учень Н. Кондакова, Єгор Кузьмич Редін¹ у 1893 р. переїжджає до Харкова у зв'язку з займанням посади приват-доцента (з 1901 р. – професора) Імператорського Харківського університету, з яким буде пов'язане усе його наступне життя. Життєва дієвість вченого спонукала його до активної суспільно-наукової та просвітницької діяльності. Не обмежуючись тільки читанням лекцій в університеті, Є. Редін викладає у міській школі малювання та живопису, бере активну участь у різних заходах харківського Товариства з поширення грамоти. Водночас він є членом Харківського історико-філологічного товариства при університеті, а з 1897 р. стає його секретарем. З 1893 р. Редін обіймає посаду завідувача Музею вишуканих мистецтв та старожитностей при Харківському університеті. Надзвичайна працьовитість Редіна дозволяла йому суміщати всі ці різноманітні напрямки робіт, виконуючи їх з великою ретельністю та відданістю. Тож, коли у 1900 р. розпочалась організація робіт з підготовки до проведення XII Археологічного з'їзду², Є. Редін не міг залишатись осторонь – він увійшов до складу підготовчого комітету, виконуючи обов'язки секретаря та скарбника. Незважаючи на значне завантаження, Редін здійснив особисто низку експедицій, спрямованих на пошук експонатів для історико-етнографічної виставки з'їзду, що поповнювалась не тільки за рахунок експедицій, а й за рахунок приватних колекцій, власники яких передавали предмети на тимчасове зберігання до музею.

Зрозуміло, що така широка суспільно-наукова та викладацька діяльність знайшла відображення у численній кореспонденції вченого,

¹ Історію життєвого та творчого шляху вченого див., напр.: *Сумцов Н.Ф.* Человек золотого сердца (профессор Егор Кузьмич Редин). Харьков, 1909; *Філіппенко Р.І., Куделько С.М.* Є.К. Редін – професор Харківського університету. Харків, 2008; *Иодко О.В.* Е.К. Редин: жизнь и деятельность (по материалам петербургских архивов) // Мир русской византистики. Материалы архивов Санкт-Петербурга / под ред. И.П. Медведева. СПб., 2004, с. 322–323.

² Короткий нарис історії цього з'їзду див.: *Юренко С.П.* Археологічні з'їзди в Україні. К., 2004, с. 21–30; Широку бібліографію див.: XII Археологічний з'їзд: (До 100-річчя проведення): Бібліографічний покажчик / Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка; Укладач О.М. Дмитрієва. Харків, 2002.

адже, за словами його колеги та друга М. Сумцова, Є. Редін “любил кореспонденцію”³. В цій роботі ми публікуємо декілька листів, у яких знайшли відображення різні аспекти громадсько-наукової та викладацької діяльності Є. Редіна⁴, саме тому їхній текст має здебільшого офіційний характер. Оскільки більшість з них торкається питання організації проведення археологічного з’їзду, розпочнемо саме з цієї кореспонденції.

Найбільш раннім часом датуються один з трьох листів, що адресовані відомому досліднику Запоріжжя Якову Павловичу Новицькому та підписані головою підготовчого комітету Д. Багалієм та секретарем Є. Редіним. Цей лист, що виготовлений друкарським способом⁵, має виконані рукою Є. Редіна приписки, зокрема, повідомлення Я. Новицькому, що його обрано членом Харківського підготовчого комітету. Дві наступні, трохи пізніші за часом, адресовані Новицькому епістоли містять прохання надіслати для виставки статті та матеріали історико-етнографічного характеру, що зберігаються у його бібліотеці, а також предмети з особистої колекції краєзнавця, про яку комітет довідався від Д. Яворницького.

Листи зберігаються в особовому архіві Я. Новицького (ф. 202) Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, куди вони потрапили з Етнографічної комісії УАН, що засвідчено штампами⁶. Листи друкуються мовою оригіналу за сучасним правописом.

1. *Д. Багалій, Є. Редін – Я. Новицькому, Харків – Олександрівськ, 27 квітня 1900 р.*

Якову Павловичу Новицькому⁷.

М[илостивый] Г[осударь,]

Яков Павлович⁸.

Харьковский предварительный комитет⁹ по устройству XII археологического съезда в Харькове имеет честь покорнейше просить Вас оказать

³ Сумцов Н.Ф. Указ. соч., с. 10.

⁴ Інформацію про деякі з них ми отримали з таких видань: *Побожій С.* Матеріали до покажчика праць Є. Редіна та публікацій про нього // ПУ, 2003, № 3, с. II–XIV; *Захаркін С.* До бібліографії Є. Редіна // ПУ, 2003, № 4, с. 127.

⁵ Призначений для загальної розсилки, ім’я адресата вписувалось у вільне поле.

⁶ “УАН, Етнографічна комісія, Київ, вул. Короленка, 54”.

⁷ Написано від руки Є. Редіним. Новицький, Яків Павлович (1847–1925) – етнограф, історик, археолог та громадський діяч Запорізького краю. Див.: *Іваннікова Л.* Яків Новицький. Фольклорист, історик, педагог. Запоріжжя, 2010.

⁸ Слова “Яков Павлович” написані від руки Є. Редіним.

⁹ Для підготовки XII Археологічного з’їзду, що мав проходити у Харкові в 1902 р., при Московському археологічному товаристві в січні 1900 р. був створений Московський попередній комітет, у березні 1900 р. розпочав роботу Харківський попередній комітет.

помощь и содействие Комитету в его трудах по подготовке съезда, по устройству при нем выставок и по сообщению для сего различных полезных сведений и самих предметов, согласно прилагаемым при сем программам. Сведения и предметы покорнейше просят направлять в Харьков, Университет¹⁰, Комитету по устройству археологического съезда. В заседании комитета 31го марта Вы избраны в члены его¹¹.

Председатель, проф[ессор] *Дм. Багалей*¹².

Секретарь, прив[ат]-доц[ент] *Е. Редин*¹³.

1900 г. 27 апреля.

Харьков.

№ 6.¹⁴

ІР НБУВ, ф. 202, од. зб. 129, арк. 1, друк, рукопис.

*2. Д. Багалій, Є. Редін – Я. Новицькому, Харків – Олександрівськ, 21 квітня 1902 р.*¹⁵

Милостивый Государь,
Яков Павлович!

При XII археологическом съезде состоятся выставки различных предметов старины и этнографии, имеющие отношение к губерниям, подлежащим специальному изучению съезда (Харьковской¹⁶, Курской¹⁷, Воронежской¹⁸, Черниговской¹⁹, Полтавской²⁰, Екатеринославской²¹,

¹⁰ Мається на увазі Імператорський Харківський університет.

¹¹ Речення “В заседании комитета от 31го марта Вы избраны в члены его” написано від руки Є. Редіним.

¹² Слова “проф. Дм. Багалей” написані від руки Д. Багалієм.

¹³ Слова “прив.-доц. Е. Редин” написані від руки Є. Редіним.

¹⁴ Дата, місце й номер виконані від руки Є. Редіним.

¹⁵ Лист виконаний на бланку Харківського попереднього комітету, у лівому верхньому куті штамп: “Предварительный комитет по устройству XII Археологического съезда в г. Харькове. Апреля 21 дня 1902 г. № 1370. г. Харьков”. Лист написаний іншим почерком, Д. Багалій та Є. Редін підписали його.

¹⁶ Адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії з центром у м. Харкові. Сучасний обласний центр України.

¹⁷ Адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії з центром у м. Курськ. Сучасний обласний центр Росії.

¹⁸ Адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії з центром у м. Воронежі. Сучасний обласний центр Росії.

¹⁹ Адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії з центром у м. Чернігові. Сучасний обласний центр України.

²⁰ Адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії з центром у м. Полтаві. Сучасний обласний центр України.

²¹ Адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії з центром у м. Катеринославі. Тепер м. Дніпропетровськ, сучасний обласний центр України.

Таврической²², Кубанской области²³ и Войска Донского²⁴). Для более точного представления о старине и этнографии указанных губерний Комитет собирает не только предметы, но и исследования, статьи, материалы историко-этнографического характера.

Приступив в настоящее время к устройству выставок, Комитет обращается к Вам с покорнейшей просьбой о присылке ему в ближайшем же времени (по возможности не позже как через месяц) для указанных выставок всех тех статей, материалов – историко-этнографического характера, которые имеют отношение к указанным губерниям, как лично Ваших, так и вообще всех, имеющих в Вашем распоряжении, в Вашей библиотеке.

Присланное, по Вашему указанию, будет возвращено Вам с благодарностью.

С истинным уважением

Председатель проф[ессор] *Дм. Багалей*²⁵.

Секретарь проф[ессор] *Е. Редин*²⁶.

IP НБУВ, ф. 202, од. зб. 130, арк. 1–1зв., автограф.

*3. Д. Багалій, Є. Редін – Я. Новицькому, Харків – Олександрівськ, 27 квітня 1902 р.*²⁷

Милостивый Государь,
Яков Павлович!

Предварительный комитет по устройству XII археологического съезда в г. Харькове, приступив к устройству выставок при съезде и к составлению их каталогов, пользуясь тем материалом, который получен им от различных лиц и учреждений Харьковской губ[ернии], ныне в силу возложенной на него обязанности – собрать предметы древности и этнографии для указанных выставок и из других губерний, подлежащих

²² Адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії з центром у м. Сімферополі. Сучасний адміністративний центр Автономної республіки Крим України.

²³ Адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії з центром у м. Катеринодар. Тепер м. Краснодар, адміністративний центр Краснодарського краю Росії.

²⁴ Адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії з центром у м. Новочеркаськ. Тепер міський округ Ростовської області Росії.

²⁵ Слова “проф. Дм. Багалей” написані від руки Д. Багалієм.

²⁶ Слова “проф. Е. Редін” написані від руки Є. Редіним.

²⁷ Лист виконаний на бланку Харківського попереднього комітету, у лівому верхньому куті штамп: “Предварительный комитет по устройству XII Археологического съезда в г. Харькове. Апреля 27 дня 1902 г. № 1395. г. Харьков”. Лист написаний іншим почерком, Д. Багалій та Є. Редін тільки підписали його.

изучению XII археологического съезда, имеет честь обратиться к Вам с покорнейшей просьбой оказать ему помощь и поддержку в исполнении возложенной на него обязанности – присылкой предметов древности Вашей коллекции, согласно сведениям, любезно сообщенным проф[ессором] Д.И. Эварницким²⁸. Предварительный комитет покорнейше просит Вас доставить Вами предметы по возможности не позже конца мая. По окончании съезда все доставленное Вами будет возвращено в полной сохранности с благодарностью. Упаковка и доставка вещей принимаются за счет Комитета, которому таким образом можно адресовать предметы наложенным платежом за доставку. С истинным почтением

Председатель проф[ессор] *Дм. Багале́й*²⁹.

Секретарь проф[ессор] *Е. Редин*³⁰.

ІР НБУВ, ф. 202, од. зб. 131, арк. 1, автограф.

Наступна доволі чисельна група епістол адресована відомому етнографу Борису Станіславовичу Познанському, якому попереднім комітетом було доручено проведення експедицій у Старобільському повіті Харківської губернії, метою яких був збір матеріалів для оформлення експозиції етнографічного відділення виставки XII Археологічного з'їзду. У листах Редіна до Познанського знайшли відображення різні аспекти, пов'язані з підготовкою та проведенням експедиції: надіслання попередньої програми збору етнографічних матеріалів, клопотання про надання Московським археологічним товариством відкритого листа на дослідження, покриття фінансових витрат та забезпечення матеріальної бази експедиції, зокрема, надання фотографічного апарату. І після початку експедиції Є. Редіну доводилось вирішувати численні організаційні питання: клопотання перед місцевим губернським та повітовим керівництвом щодо надання сприяння Б. Познанському в роботі, інформування про доповнення конкретних етнографічних відділів експонатами, організація нормального матеріального забезпечення, зокрема, надання іншого фотографічного апарату замість забраного Московським археологічним товариством. Не перебільшенням буде стверджувати, що саме організаційна активність Є. Редіна сприяла успіхові етнографічної експедиції.

²⁸ Яворницький (Еварницький), Дмитро Іванович (1855–1940) – український історик, етнограф, археолог, фольклорист, дослідник українського козацтва, дійсний член НТШ (1914), академік ВУАН (1929).

²⁹ Слова “проф. Дм. Багале́й” написані від руки Д. Багале́єм.

³⁰ Слова “проф. Е. Редин” написані від руки Є. Редіним.

Листування має офіційний характер, хоча Є. Редін особисто знав Б. Познанського, адже в одному з листів просить його передати вітання дружині. Відповідей адресата на листи наразі не виявлено, маємо тільки дві чернетки листів Б. Познанського до Д. Багалія³¹.

Листи зберігаються в особовому фонді Б. Познанського (ф. 23) Відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Публікуються мовою оригіналу за сучасним правописом.

1. *Д. Багалій, Є. Редін – Б. Познанському, Харків – Острогоськ, 22 лютого 1901 р.*

Многоуважаемый
Борис Станиславович!³²

Посылаю Вам примерную программу проф[ессора] А.Н. Краснова³³, которая однако Вас не должна стеснять – и Вы можете выработать и прислать нам свою. О командировке Вашей сообщено уже Московскому предварительному комитету³⁴. На Вашу долю выпадает Старобельский³⁵ (и, если хотите, отчасти и Купянский уезд³⁶). Фотографу Вам необходимо будет взять с собою. Рукопись Ваша получена.

Глубоко уважающий Вас

Дм. Багалей.

22 февраля 1901 г.³⁷

P.S.³⁸ Высылаю Вам оттиск из газеты о заседании Комитета 5 февраля, на котором был прочитан доклад Краснова; он здесь на стр. 2–4 передан почти дословно.

Секретарь *Е. Редин.*

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 167, арк. 1–Ізв., автограф.

³¹ Чернетка листа Б. Познанського до Д. Багалія від 3 липня 1901 р. // ВРФТ ІЛШ НАНУ, ф. 23, од. зб. 44, арк. 1, машинопис; Чернетка листа Б. Познанського до Д. Багалія від 13 серпня 1902 р. // ВРФТ ІЛШ НАНУ, ф. 23, од. зб. 45, арк. 1–Ізв., машинопис.

³² Познанський, Борис Станіславович (1846–1905) – етнограф, історик, письменник, громадський діяч.

³³ Краснов, Андрій Миколайович (1862–1914) – географ, ботанік, палеоботанік, ґрунтознавець, екстраординарний (з 1889 р.) професор кафедри фізичної географії та антропогеографії Харківського університету. *Краснов А.Н.* К предстоящему археологическому съезду в Харькове // Харьковские губернские ведомости, 1900, 24 февраля (№ 51).

³⁴ Див. прим. 9.

³⁵ Адміністративно-територіальна одиниця Харківської губернії Російської імперії з центром у м. Старобільськ. Тепер районний центр Луганської області.

³⁶ Адміністративно-територіальна одиниця Харківської губернії Російської імперії з центром у м. Куп'янськ. Тепер районний центр Харківської області.

³⁷ У правому нижньому куті листа написано: “см[отри] обор[от]”.

³⁸ Постскрипту на звороті листа виконаний Є. Редіним.

2. *Є. Редін – Б. Познанському, Харків – Острогозьк, 29 травня 1901 р.*³⁹

Мая 29 дня 1901 г.

Харьков.

Многоуважаемый

Борис Станиславович!

Посылаю Вам открытый лист⁴⁰, и, желая Вам успеха и прося передать привет Вашей супруге, остаюсь с истинным уважением

Е. Редин.

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 563, арк. 1, автограф.

3. *Є. Редін – Б. Познанському, Харків – Острогозьк, 10 листопада 1901 р.*⁴¹

Ноября 10 дня 1901 г.

Харьков.

Глубокоуважаемый

Борис Станиславович!

Будьте так добры и пришлите, пожалуйста, денежный отчет⁴² и отчет о Ваших покупках и приобретениях, и вообще о Ваших экскурсиях – для предоставления Московскому Императорскому Археологическому Обществу.

С истинным почтением

секретарь *Е. Редин.*

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 564, арк. 1, автограф.

³⁹ Лист виконаний на бланку Харківського попереднього комітету, у лівому верхньому куті штамп: “Предварительный Комитет по устройству XII Археологического съезда в г. Харькове, мая 29 дня 1901 г., № –, г. Харьков”.

⁴⁰ Про отримання листа на дослідження, а також грошей та фотографічного апарату Б. Познанського раніше сповіщав Д. Багалій. Передбачалось, що Познанський особисто приїде до Харкова, аби забрати фотографічний апарат та відкритий лист: Лист Д. Багалія до Б. Познанського від 2 травня 1901 р. // ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 168, арк. 1, автограф. Вочевидь, поїздка Познанського до Харкова не відбулась, тому Є. Редін і змушений був надсилати відкритого листа до Б. Познанського в Острогозьк.

⁴¹ Лист виконаний на бланку Харківського попереднього комітету, у лівому верхньому куті штамп: “Предварительный Комитет по устройству XII Археологического съезда в г. Харькове, ноября 10 дня 1901 г., № –, г. Харьков”. Лист написаний іншим почерком, Є. Редін тільки підписав його. У нижньому полі першої сторінки сірим олівцем у два рядки виконано напис: “этот отчет мне ноя[бря] 10”.

⁴² За повідомленням Б. Познанського, він витратив близько 200 карбованців: Чернетка листа Б. Познанського... // ВРФТ ІЛШ НАНУ, ф. 23, од. зб. 44, арк. 1.

4. *Є. Редін – Б. Познанському, Харків – Острогозьк, 1 березня 1902 р.*⁴³

Марта 1 дня 1902 г.
Харьков.

Глубокоуважаемый
Борис Станиславович!

Этнографическая комиссия, приступив к разбору собранных для этнографической выставки снимков, констатировала, что очень многие из них пришли в негодность – потеряли или изменили цвет, вследствие недостаточно тщательной промывки негативов.

В виду того, что отчет этот представляет большой интерес, Комиссия покорнейше просит Вас⁴⁴ выслать, по возможности, в непродолжительном времени, все негативы снимков, собранных Вами во время экскурсии по Старобельскому уезду.

Если для высылки этой встретится какое-либо препятствие, то известите, пожалуйста.

С искренним уважением

проф[ессор] *Е. Редин*.

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 570, арк. 1–1зв., автограф.

5. *Є. Редін – Б. Познанському, Харків – Острогозьк, 27 березня 1902 р.*⁴⁵

Марта 27 дня 1902 г.
Харьков.

Многоуважаемый
Борис Станиславович!

Этнографическая комиссия, разобрав все предметы, собранные четырьмя экскурсиями в Харьковской губернии, теперь может сделать более или менее полное заключение о тех пробелах, которые наиболее желательно было бы пополнить дополнительными экскурсиями.

При разборе собранного этнографического материала выяснилось, что наиболее полно представлен отдел одежды. Все остальные

⁴³ Лист виконаний на бланку Харківського попереднього комітету, у лівому верхньому куті штамп: “Предварительный Комитет по устройству XII Археологического съезда в г. Харькове, марта 1 дня 1902 г., № 1239, г. Харьков”.

⁴⁴ Далі знаходиться закреслене “при”.

⁴⁵ Лист виконаний на бланку Харківського попереднього комітету, у лівому верхньому куті штамп: “Предварительный Комитет по устройству XII Археологического съезда в г. Харькове, марта 27 дня 1902 г., № 1304, г. Харьков”. Лист написаний іншим почерком, Є. Редін тільки підписав його.

отделы, главным образом отдел различных производств и орудий труда требуют значительного пополнения. Поэтому при дополнительных экскурсиях желательно бы было принимать во внимание такое положение дела, и, по возможности, заполнить другие отделы, считая, что отдел одежды представлен удовлетворительно. Фотографии также очень желательно было бы снабдить хотя бы схематическими планами, так как без таких планов трудно бы было ориентироваться в тех изменениях, какие происходят постепенно в устройстве жилищ. – Итак, кроме одежды все остальные отделы представлены очень неполно.

В настоящее время комиссия приступила к пополнению некоторых отделов и решила приобрести теперь же следующие предметы: 1) ткацкий станок со всеми приспособлениями и орудиями обработки шерсти и конопли, 2) гончарный круг и различные стадии обработки гончарных изделий, 3) необходимую обычную домашнюю обстановку – диван деревянный, стол и т[ому] п[одобные] предметы домашнего обихода.

Вас же комиссия просила бы пополнить по возможности следующие отделы домашнего и кустарного производств: 1) обработки дерева – бондарство, колесный промысел, производство посуды и мебели, если означенный промысел существует в Старобельском уезде и производится местными жителями как подсобие к кустарному промыслу; 2) обработки металлов – кузнечный промысел – фотография кузни, инструмент с точным местным названием – и ювелирный (золотарство). В некоторых селах Старобельского уезда – напр[имер] Новый Айдар⁴⁶, Трехизбенка⁴⁷, есть местные ювелиры, так наз[ываемые] “золотари”, которые самым первобытным способ[ом] обрабатывают металлы, производят самые простые общеупотребительные и распространенные украшения; 3) обработка кожи – самые употребительные инструменты при означенных работах; 4) портняжный и сапожный промысел, если таковые существуют; 5) плетение корзин, кошелей, плетней, если существуют; 6) рыболовства – приспособление к рыболовству, модели челноков и т[ому] п[одобное]. Вообще пополнение всех отделов, кроме одежды, необходимо. В отделе одежды имеются пробелы в мужских головных уборах. Все это было бы крайне желательно закончить возможно скоро, в виду того, что необходимо приступить к составлению каталога, что невозможно, пока не будут закончены экскурсии.

⁴⁶ Тепер м. Новоайдар, районний центр Луганської області.

⁴⁷ Тепер с. Трьохізбенка Слов'яносербського району Луганської області.

Комиссия просит Вас не отказать уведомить ее о Ваших экскурсиях и прислать приобретенные предметы, хотя бы небольшими группами. Негативы Ваших фотографий сданы для напечатания.

С истинным почтением

секретарь проф[ессор] *Е. Редин*.

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 565, арк. 1–2, автограф.

6. *Є. Рєдін – Б. Познанському, Харків – Острогозьк, 4 травня 1902 р.*⁴⁸

Мая 4 дня 1902 г.

Харьков.

Глубокоуважаемый
Борис Станиславович!

Д.И. Багалей⁴⁹ передал мне Ваше письмо на его имя. Очень сожалею, что Вы в предыдущих письмах не обозначили мне точно время своей экскурсии: я бы обязательно вовремя приготовил все нужное, сожалею также, что заблаговременно не напомнили мне. Извиняюсь, что помимо своей воли причинил вам некоторые хлопоты.

Сегодня же от имени Комитета послана Харьковскому Губернатору⁵⁰ просьба об оказании Вам законного содействия – соответствующее распоряжение непосредственно г[осподину] Старобельскому Уездному Исправнику. В губернскую управу написана просьба о листе для пользования лошадьми. Как получу – немедленно вышлю Вам в Острогожск, или туда, куда Вы поручите. Если получу раньше Вашего ответа, то м[ожет] б[ыть] лучше выслать в Острогожск, и Вам уже оттуда перешлют по месту Вашей экскурсии.

Аппарат фотогр[афический] у меня экстренно потребовала гр[афиня] Уварова⁵¹ и я поэтому телеграфировал Вам о высылке его ей.

⁴⁸ Лист виконаний на бланку Харківського попереднього комітету, у лівому верхньому куті штамп: “Предварительный Комитет по устройству XII Археологического съезда в г. Харькове, мая 4 дня 1902 г., № –, г. Харьков”.

⁴⁹ Багалій, Дмитро Іванович (1857–1932) – історик, громадський діяч. Доцент Харківського університету (1883), професор (1887). Один з засновників ВУАН, голова її історично-філологічного відділу (з 1919), згодом – член Президії.

⁵⁰ Мовиться про Оболенського Івана Михайловича (1853–1910), який обіймав посаду Харківського губернатора з 14 січня 1902 по 31 березня 1903 р.

⁵¹ Уварова (уродж. Шербатова), Параскева Сергіївна (1840–1924) – археолог-аматор, дружина археолога Олексія Уварова (1825–1884); по смерті чоловіка очолила Московське археологічне товариство, була його головою до 1917 р.

Теперь комитету для него одалживает аппарат А.М. Покровский⁵² и этот аппарат я сегодня же высылаю Вам.

Если чем могу быть полезен – пишите, пожалуйста, и извините, пожалуйста, если в чем погрешил перед Вами.

С истинным уважением

Е. Редин.

P.S. Благодарственные письма написаны.

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 566, арк. 1–2, автограф.

P.S. пишу откровенно, что я не одобряю
Ваш отъезд.
Будущим Борису Станиславовичу!

Не раньше пятницы я вышлю (надеюсь)
Вам открытый лист; с. м. в пятницу же
получу земский лист; что же касается
аппарата, то он, видимо, уже в Вашем
руках. Со своей стороны постараюсь
так, чтоб Вам будет удобен: вышлю утре
тну по крайней мере составку предметов по
местной дурге. Шелас немало здоровья,
успехов и успехов утре, Ваш Е. Редин

Лист Є. Редіна до Б. Познанського від 8 травня 1902 р.

7. Є. Редін – Б. Познанському, Харків – Острогозьк, 8 травня 1902 р.⁵³

8 мая 1902 г., среда.
[Харьков].

Глубокоуважаемый Борис Станиславович!

Не раньше пятницы я вышлю (надеюсь) Вам открытый лист; б[ыть] м[ожет] в пятницу же получу земский лист; что же касается аппарата,

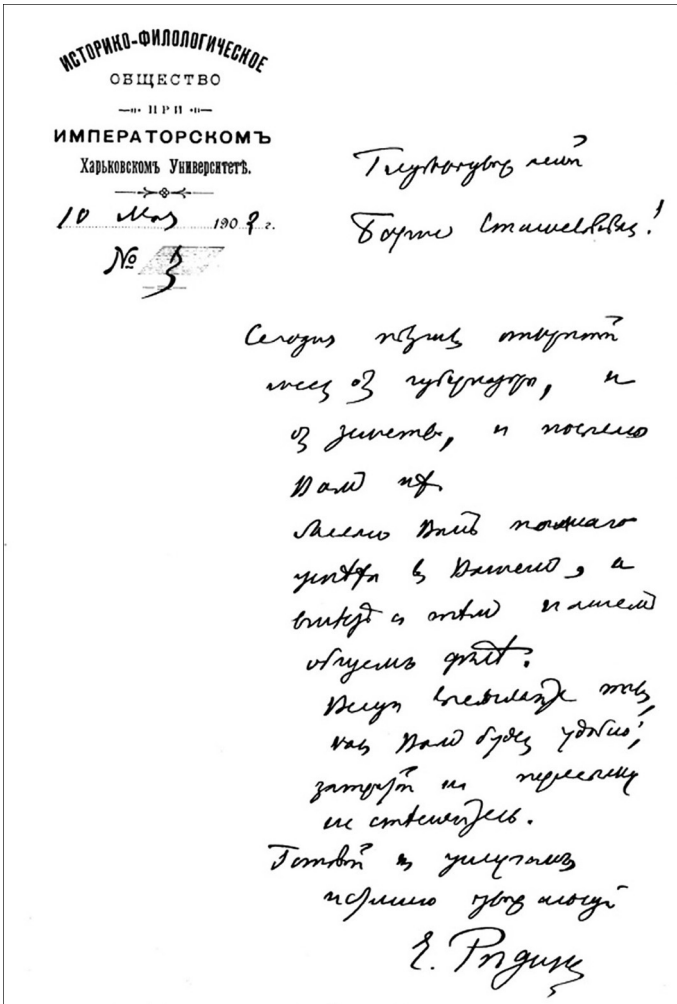
⁵² Йдеться про Покровського, Олександра Михайловича (1868–?), приват-доцента (з 1900 р.), згодом – професора Харківського університету (з 1900 р.) по кафедрі географії: Список лицам, служащим по Императорскому Харьковскому университету. Харьков, 1903, с. 9. Під час підготовки до з'їзду він проводив археологічні розкопки в Ізюмському, Зміївському та Вовчанському повітах Харківської губернії.

⁵³ Лист написаний на поштової картці, з одного боку якої зазначена адреса: “Острогожск, Воронежской губ[ернии], его Высокородию Борису Станиславовичу Познанскому”.

то он, полагаю, уже в Ваших руках. С пересылкой всегда поступайте так, как Вам будет удобно: Комитет оплатит на месте за доставку предметов положенные услуги. Желая истинного успеха, остаюсь с истинным уважением Ваш *Е. Редин*.

P.S. Пишу открытку, чтоб не задерживать Вам ответа⁵⁴.

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 567, арк. 1-Ізв., автограф.

Лист Є. Редіна до Б. Познанського від 10 травня 1902 р.

⁵⁴ Постскриптум написаний у верхньому полі листівки над основним текстом.

8. *Є. Редін – Б. Познанському, Харків – Острогозьк, 10 травня 1902 р.*⁵⁵

10 мая 1902 г.

[Харьков].

Глубокоуважаемый
Борис Станиславович!

Сегодня получил открытый лист от губернатора, и от земства, и посылаю Вам их.

Желаю Вам полного успеха в Вашем, а, вместе с тем, нашем общем деле.

Вещи высылайте так, как Вам будет удобно, затрат на пересылку не стесняйтесь.

Готовый к услугам, истинно уважающий

Е. Редин.

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 568, арк. 1, автограф.

9. *Є. Редін – Б. Познанському, Харків – Острогозьк, 19 червня 1902 р.*⁵⁶

Харьков, 19 июня 1902 г.

Глубокоуважаемый Борис Станиславович!

Фотографический аппарат я выслал Вам на один месяц, и его хозяин⁵⁷, А.М. Покровский, очень просит возвратит ему.

Сообщите, пожалуйста⁵⁸ – все ли возвращено⁵⁹ в Москву из аппарата Москов[ского] археол[огического] общества? Были ли в нем какие-нибудь недостатки, по Вашему мнению?

Приедете ли Вы в Харьков теперь, или к самому съезду⁶⁰?

Желаю Вам всего лучшего, с неиз[менным] уважением

Е. Редин.

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 23, од. зб. 569, арк. 1, автограф.

⁵⁵ Лист виконаний на бланку Історико-філологічного товариства при Харківському університеті, у лівому куті штамп: “Історико-філологическое общество при Императорском Харьковском университете, 10 мая 1902 г., № 3”.

⁵⁶ Лист написаний на поштовій картці, з одного боку якої зазначена адреса: “Острогожск, Воронежской губ[ернии], его Высочородию Борису Станиславовичу Познанскому”.

⁵⁷ Над словом сірим олівцем іншою рукою написано “хозяин”.

⁵⁸ Над словом сірим олівцем іншою рукою написано “пожалуйста”.

⁵⁹ Над словом сірим олівцем іншою рукою написано “возвращено”.

⁶⁰ Над словом фіолетовим олівцем іншою рукою написано “съезду”.

Питання XII Археологічного з'їзду в Харкові не полишали Є. Редіна й після його завершення. Про це свідчать листи останнього до В'ячеслава Володимировича Александрова, який надав у розпорядження виставки з'їзду власну колекцію картин, портретів та фотопортретів.

Високо оцінюючи цінність колекції для висвітлення історії місцевого краю, Редін як завідуючий Музеєм старожитностей та вишуканих мистецтв, звернувся до Александрова з проханням про пожертвування хоча б частини цієї колекції музею. Не отримавши ніякої відповіді на своє прохання, вже майже за рік після проведення XII Археологічного з'їзду, у жовтні 1903 р. Є. Редін повторно звертається до В. Александрова.

Зберегла чернетка відповіді В. Александрова, в якій він просить частину малюнків вислати йому у Вороніж, а іншу, більшу, заповідає від імені батька подарувати Музею. Чернетка цінна тим, що автором тут перераховуються всі предмети з колекції жертводавця, що були представлені на виставці. Самого оригінала листа В. Александрова до Є. Редіна не виявлено. Проте достеменно відомо, що його було надіслано до Харкова між 23 жовтня та 25 листопада 1903 р.: першим числом датується лист Є. Редіна, а другим – постанова правління Імператорського Харківського університету, якою прийнято рішення задовольнити всі висловлені в листі прохання жертводавця: “Правление Императорского Харьковского Университета, по выслушивании доклада о пожертвовании Вами Музею изящных искусств и древностей при Университете от имени покойного отца Вашего доктора медицины Владимира Степановича, писанных масляными красками и фотографических портретов малороссийских гетманов и писателей, и картин масляными красками, согласно постановлению своему, состоявшемуся 25 ноября сего 1903 года, имеет честь выразить Вашему Высокородию и всей семье покойного Владимира Степановича глубокую признательность правления университета, а также уведомить Вас, что воля Ваша о размещении пожертвования будет исполнена”⁶¹. Відтак, остання обставина підтверджує отримання листа Є. Редіним та передачу колекції В. Александрова Музею вишуканих мистецтв та старожитностей при Харківському університеті, що підтверджує виявлений нами опис колекції музею 1913 р.⁶²

⁶¹ Лист від Правління Харківського університету до В. Александрова від 29 листопада 1903 р. // ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 22, од. зб. 168, арк. 1, машинопис.

⁶² Цей інвентрний опис виконаний 1913 р. Д. Гордєєвим: Музей изящных искусств и древностей при Императорском Х[арьковском] университете (Университетская улица. Главный корпус. Верхний этаж) // ЦДАМЛМУ, ф. 208, оп. 1, спр. 321, арк. 13, 16, автограф.

Листи зберігаються в особовому фонді В. Александрова (ф. 22) Відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Публікуються мовою оригіналу за сучасним правописом.

1. *Є. Редін – В. Александрову, Харків – Вороніж, 8 березня 1902 р.*⁶³

Марта 8 дня 1902 года.
Харьков.

Милостивый Государь!⁶⁴

От имени бывшего Предварительного Комитета⁶⁵ выражаю Вам искреннюю и глубокую благодарность за предоставление Вами для выставки съезда⁶⁶ своей замечательной и составляющей украшение ее коллекции портретов. Зная, как Вы высоко цените свою коллекцию, я не осмеливаюсь обратиться к Вам с покорнейшей просьбой о пожертвовании ее Музею Изыщных Искусств и Древностей при Харьковском Университете⁶⁷. Но, как представитель этого музея, как пекущийся о научных интересах его и вместе с тем как отлично знающий, как[ой] глубокий интерес представляет Ваша коллекция для истории местного края, не могу не выразить того, какую бы Вы истинно великую пользу оказали этому Музею, если бы Вы пожелали внести в него из своей коллекции ту лепту, какую Вы нашли для себя возможным.

Примите уверение в моем
совершенном к Вам почтении.

Заведующий музеем   проф[ессор] *Е. Редин*.

ВРФТ ІІІ НАНУ, ф. 22, од. зб. 169, арк. 1–1зв., автограф.

⁶³ Лист виконаний на бланку Музею старожитностей та вишуканих мистецтв, у лівому куті штамп: “Министерство Народного Просвещения, Императорский Харьковский университет, Музей Древностей и Изыщных Искусств, марта 8 дня 1902 года, № 200, Харьков”.

⁶⁴ Є. Редін звертається до Александрова, В’ячеслава Володимировича (1859–1940) – українського поета та педагога.

⁶⁵ Мається на увазі Попередній комітет з підготовки XII Археологічного з’їзду в Харкові (див. прим. 9).

⁶⁶ Мається на увазі виставка, що працювала під час XII Археологічного з’їзду (Харків, 15–27 серпня 1902 р.). Виставка була поділена на кілька відділень – археологічне, етнографічне, церковних старожитностей тощо. Матеріали виставки мали висвітлити історію культури регіону: Харківської, Курської, Воронежської, Катеринославської, Херсонської губерній та Кубані.

⁶⁷ Музей створений при Харківському університеті у 1837 р. За роки радянської влади фонди розійшлися по різних музейних установах м. Харкова.

2. *Є. Редін – В. Александрову, Харків – Вороніж, 23 жовтня 1903 р.*⁶⁸

23 октября 1903 г.
Харьков.

Воронеж, г[осподину] Александрову (Реальное училище).

Глубокоуважаемый
Вячеслав Владимирович!

Будьте так добры – уведомите меня, пожалуйста, о своем решении по поводу просьбы Музея. Если оно будет отрицательного характера, то сообщите – куда мне направить Вашу коллекцию, ставшую украшением выставки XII Археолог[ического] съезда.

С истинным уважением

проф[ессор] *Е. Редин.*

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 22, од. зб. 170, арк. 1, автограф.

3. *В. Александров – Є. Редіну, Вороніж – Харків, не пізніше 25 листопада 1903 р.*⁶⁹

Многоуважаемый Егор Кузьмич.

Позвольте, прежде всего, извиниться за столь долгое молчание⁷⁰, причиной которого были как моя продолжительная болезнь, не давшая мне возможности до сих пор побывать лично в Харькове⁷¹, так и то обстоятельство, что не являюсь единственным собственником представленной мною на харьковский⁷² археологический съезд коллекции портретов малороссийских⁷³ гетманов и писателей. Поэтому мне, прежде чем ответить на Ваше письмо⁷⁴, надо было предварительно списаться с остальными членами нашей⁷⁵ семьи, разбросанными в настоящее время по нескольким городам. В настоящее время, получив их ответ, я считаю долгом сообщить следующее...

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 22, од. зб. 169, арк. 2, автограф, чернетка.

⁶⁸ Лист виконаний на бланку Музею старожитностей та вишуканих мистецтв, у лівому куті штамп: “Министерство Народного Просвещения, Императорский Харьковский Университет, Музей Изыщных Искусств, 23 октября 1903 г., № 437, Харьков”.

⁶⁹ Чернетка написана на чистому аркуші листа Є. Редіна від 8 березня 1902 р.

⁷⁰ Далі знаходяться закреслені автором слова “на Ваше письмо”.

⁷¹ Фраза “не давшая мне возможности до сих пор побывать лично в Харькове” написана у нижній частині листа, на місці цієї вставки вказує знак виноски – обведений в коло скісний хрест.

⁷² Слово “харьковский” дописане над рядком.

⁷³ Слово “малороссийских” дописане над рядком.

⁷⁴ Фраза “прежде чем ответить на Ваше письмо” дописана перед останнім реченням, на місці цієї вставки вказує знак виноски у вигляді косоного хреста, закритого округлою дужкою та стрілкою вниз.

⁷⁵ Після слова знаходяться закреслені літери “разбро”.

4. В. Александров – Є. Редіну, Вороніж – Харків, не пізніше 25 листопада 1903 р.⁷⁶

Глубокоуважаемый Егор Кузьмич.

Позвольте, прежде всего, бесконечное число раз⁷⁷ извиниться перед Вами⁷⁸ за ту непростительную неисправность, которую я частью по собственной вине, частью в силу⁷⁹ сложившихся обстоятельств мог допустить в столь близко касающемся меня деле. Прося у Вас минуту внимания, я только позволю себе сказать, во 1^х,⁸⁰ что я отнюдь не являюсь единственным собственником представленной мною на Харьк[овский] арх[еологический] съезд коллекции портретов малороссийских⁸¹ гетманов и писателей, для определения судьбы коллекции⁸² мне надо было предварительно списаться с членами нашей семьи, разбросанной по нескольким городам Великой и Малой России⁸³ и во 2^х, что до последнего года в Х[арькове] постоянно жила одна из сестер, у которой и⁸⁴ находилась⁸⁵ эта коллекция, с переездом же ее⁸⁶ на жительство в Москву, в Х[арькове] не осталось никого из нашей семьи, чем и было затруднено⁸⁷ это дело⁸⁸ далее⁸⁹. Я рассчитывал сам побывать в Харьк[ове]⁹⁰ во время праздничных

⁷⁶ Чернетка написана на трьох вільних сторінках листа Є. Редіна від 23 жовтня 1903 р. Причому текст викладений на сторінках у такій послідовності: арк. 2 – початок, арк. 2зв. – продовження, арк. 1зв. – закінчення. На лівому полі арк. 2зв. у стовпчик виконані цифри 16, 22, 4, під останньою знаходиться пряма горизонтальна риска: ці цифри є підрахунком кількості портретів, які В. Александров передає до Музею старожитностей та вишуканих місцевств.

⁷⁷ Слова “бесконечное число раз” написані над рядком. Праворуч знаходиться закреслена автором фраза “принести 1000 извинений”.

⁷⁸ Слова “перед Вами” написані над рядком.

⁷⁹ Далі знаходяться закреслені слова “неудачно известным образом”.

⁸⁰ Слова “во 1^х” написані над рядком, причому цифра “1” написана поверх цифри “2”.

⁸¹ Слово “малороссийских” написане над рядком.

⁸² Фраза “для определения судьбы коллекции” написана над рядком.

⁸³ Далі слідує закреслене речення: “При том до последнего [над цим словом написано “этого”] года у нас не возникало этого вопроса о месте хранения этой коллекции, так как одна из сестер постоянно жила в Харькове, и только с ее переездом [м] не случись ее переезда, она бы несомненно вовремя явилась к Вам и предложил оставить для музея то, что могло представлять для него интерес, прочее взяла бы”.

⁸⁴ Над сполучником знаходиться закреслене слово “эта”.

⁸⁵ Далі знаходиться закреслене “на попечении”.

⁸⁶ Далі знаходиться закреслене “из Х[арькова]”.

⁸⁷ Далі знаходиться закреслене “сношение”, над ним закреслене “разрешенье”, потім – закреслене “по”, над ним – знову “по”.

⁸⁸ Фраза “это дело” виправлена з фрази “этому делу”.

⁸⁹ Слово “далее” прокреслене над рядком.

⁹⁰ Далі знаходиться закреслене “в течение”.

или летних каникул,⁹¹ но мне⁹² пришлось⁹³ за это время перенести продолжительную болезнь⁹⁴ и это совершенно нарушило мои планы⁹⁵. Все это и было причиной той непростительной⁹⁶ неисправности с моей стороны, за которую я искренне извиняюсь.

В настоящее время я уполномочен заявить следующее: семья наша обращается к Вам, глубокоуважаемый Егор Кузьмич,⁹⁷ как к заведывающему музеем изящных искусств с покорнейшей просьбой принять в дар музею от имени покойного доктора меди[цины] Владимира Степановича Александрова⁹⁸ следующие предметы из собранной им коллекции:⁹⁹ портреты малороссийских гетманов¹⁰⁰ и портреты Генерального Судьи Кочубея¹⁰¹ и сотника Гонты¹⁰², также по 1 экз[емпляру], и того 16 поясных портретов масляными красками; затем 19¹⁰³ фотографических портретов¹⁰⁴ малороссийских писателей (Сков[ороды]¹⁰⁵, Квитки¹⁰⁶ (в старости)¹⁰⁷,

⁹¹ Далі знаходиться закреслене “но и лично”.

⁹² Далі знаходиться закреслене “но, как на”.

⁹³ Далі знаходиться закреслена фраза “проболеть более 2 месяцев”.

⁹⁴ Фраза “за это время перенести продолжительную болезнь” написана над рядком.

⁹⁵ Далі знаходиться закреслене “в результате чего [над словом закреслене “этого”] я и оказался таким нерасторопным”.

⁹⁶ Початок слова виправлений, тут простежуються літери “возм”.

⁹⁷ Далі знаходиться закреслене “с покорн”.

⁹⁸ Александров, Володимир Степанович (1825–1894) – український письменник, лікар (доктор медицини з 1859 р.), фольклорист, красзнавець. В’ячеслав Володимирович Александров був його старшим сином.

⁹⁹ Далі знаходиться закреслене “все”.

¹⁰⁰ Далі знаходиться закреслене речення “(Дорош[енко], Сагайд[ачного], Дашк[евича] в пояс каждого, всего 14 шт[ук], а та”. За словом “Дашк[евича]” над рядком дописане “и т[ак] д[алеє]”. Дорошенко, Петро Дорофійович (1627–1698) – український політичний і державний діяч, гетьман Правобережної України (1665–1676), учасник Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького. Сагайдачний, Петро (1570–1622) – український політичний діяч, видатний полководець, гетьман українського реєстрового козацтва (1606–1622). Дашкевич, Остафій (р.н. невід. – 1535) – український військово-політичний діяч, один з очільників та організаторів Запорозького козацтва.

¹⁰¹ Кочубей, Василь Леонтійович (1640–1708) – український військово-політичний діяч, управитель Генеральної військової канцелярії за гетьмана І. Самойловича (1672–1687), генеральний писар (1687–1699), генеральний суддя (1699–1708).

¹⁰² Гонта, Іван (р.н. невід. – 1768) – уманський сотник, один з керівників повстання на Правобережній Україні 1768 р.

¹⁰³ Цифра виправлена, спочатку стояла “22”.

¹⁰⁴ Виправлено з “портрета”.

¹⁰⁵ Сковорода, Григорій Савич (1722–1794) – український філософ, просвітитель, поет та композитор.

¹⁰⁶ Квітка-Основ’яненко, Григорій Федорович (1178–1843) – український письменник-прозаїк, громадсько-культурний діяч.

¹⁰⁷ Слова “Квитки (в старости)” написані над рядком.

Гулака-Артем[овського]¹⁰⁸, Максимовича¹⁰⁹, Стороженко¹¹⁰, Корсуна¹¹¹, Гребинки¹¹², Белозерського¹¹³, Кухаренка¹¹⁴, Марковича¹¹⁵, Ганни Барвінок¹¹⁶, Климовського¹¹⁷, Срезневського¹¹⁸, Костомарова¹¹⁹, Писаревського¹²⁰, Щоголева¹²¹, Пулюя¹²², Билиловського¹²³ і Самійленко¹²⁴) и боль[шой] фотогр[афический] портрет Влад[имира] Александровича¹²⁵, и 2 портр[ета] композиторов Лысенка¹²⁶ и Гулака¹²⁷. Всего 21 фот[ографический] портрет; 4 картины

¹⁰⁸ Гулак-Артемовський, Петро Петрович (1790–1865) – український письменник, вчений, перекладач, поет.

¹⁰⁹ Максимович, Михайло Олександрович (1804–1873) – український вчений-природознавець, історик, фольклорист, етнограф і письменник.

¹¹⁰ Стороженко, Олексій Петрович (1805–1874) – український письменник, етнограф.

¹¹¹ Корсун, Олександр Олександрович (1818–1891) – український письменник, поет-романтик і видавець.

¹¹² Гребінка, Євген Павлович (1812–1848) – український письменник, педагог, видавець.

¹¹³ Вірогідно, мовиться про Білозерського, Василя Михайловича (1825–1899) – українського громадсько-політичного та культурного діяча, журналіста. Втім, не виключено, що в листі згадується його брат Білозерський Микола Михайлович (1833–1896) – український фольклорист, етнограф.

¹¹⁴ Кухаренко, Яків Герасимович (1800–1862) – генерал-майор, наказний отаман Чорноморського (Кубанського) козачого війська (1852–1856), письменник.

¹¹⁵ Вірогідно, мовиться про Марковича Олександра Михайловича (1790–1865) – українського громадського діяча, історика. Водночас не виключено, що в листі згадується Маркович Дмитро Васильович (1848–1920) – український письменник.

¹¹⁶ Ганна Барвінок – Білозерська-Куліш, Олександра Михайлівна (1828–1911) – українська письменниця.

¹¹⁷ Климовський, Семен (р. н. та р. см. невідомі, XVIII ст.) – козак Харківського полку, філософ, поет, автор пісні “Їхав козак за Дунай”.

¹¹⁸ Срезневський, Ізмаїл Іванович (1812–1880) – український філолог-славіст, палеограф, етнограф.

¹¹⁹ Костомаров, Микола Іванович (1817–1885) – український історик, етнограф та письменник.

¹²⁰ Вочевидь, мовиться про Писаревського, Петра Степановича (1820 – р. см. н.) – українського поета-байкаря. Втім, не виключено, що в листі згадується його батько, Писаревський, Степан (1780-ті рр. – 1839) – український письменник-романтик.

¹²¹ Щоголів, Яків Іванович (1823–1898) – український поет, представник романтизму.

¹²² Пулюй, Іван Павлович (1845–1918) – український фізик та електротехнік, винахідник, громадський діяч, перекладач.

¹²³ Білиловський, Кесар Олександрович (1859–1938) – український поет, перекладач та видавець.

¹²⁴ Самійленко, Володимир Іванович (1864–1925) – український поет-лірик, сатирик, драматург і перекладач.

¹²⁵ Слова “и боль[шой] фотогр[афический] портрет Влад[имира] Александровича” написані над рядком.

¹²⁶ Лисенко, Микола Віталійович (1842–1912) – український композитор, етнограф, диригент, громадський діяч.

¹²⁷ Гулак-Артемовський, Семен Степанович (1813–1873) – український композитор, співак, драматичний артист, драматург, автор першої української опери.

масляна[ymi] красками: дом Квитки на Основе¹²⁸, дом Котляревського в Полтаве¹²⁹, развалины дома Богдана Хмельницького¹³⁰ и могилы гетм[ана] Дорошенко¹³¹, а также большой фотографический портрет¹³² местного деятеля и собирателя предметов малорусской старины В.С. Александровича и просит (признаете ли Вы возможным)¹³³ поместить все предметы и повесить над ними дощечку с надписью:¹³⁴ “от доктора медицины Влад[имира] Степ[ановича] Александрова – Музею Харьковского Университета”.

Вторые же экземпляры портретов: Мазепы¹³⁵, Гонты (меньший портрет) и Сковороды (масляный портрет), а также¹³⁶ масляные портреты Шевченко¹³⁷, Квитки и Котляревского, и¹³⁸ масляный рисунок могилы Шевченко, я прошу возвратить мне по адресу: Воронеж, реальное училище, причем стоимость укупорки и пересылки, разумеется, я беру на свой счет. При этом считаю нужным заявить, что если бы у меня оказались портреты или другие¹³⁹ предметы, могущие быть интересными для музея изящных искусств, то я почту долгом сообщить о таковых Вам и в случае признания Вами их пригодности, не замедлю выслать¹⁴⁰ их в Ваше распоряжение.

Остаюсь искренне уважающий Вас

[В. Александров].

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 22, од. зб. 170, арк. 1зв.–2зв., автограф, чернетка.

¹²⁸ Йдеться про с. Основа, яке було з початку XVIII ст. родовим маєтком родини Квіток. Зокрема, тут жив письменник Г. Квітка-Основ'яненко. У XX ст. стало складовою частиною м. Харкова (Жовтневий район).

¹²⁹ Котляревський, Іван Петрович (1769–1838) – український письменник, поет, драматург, зачинатель нової української літератури. З 1952 р. на території відновленої садиби письменника у Полтаві створений літературно-меморіальний музей І.П. Котляревського.

¹³⁰ Хмельницький, Богдан Михайлович (1595–1657) – визначний український політичний і державний діяч, гетьман України (1648–1657), керівник Національно-визвольної війни. Хутір Суботів у XVII ст. належав родині Хмельницьких. Нині Суботів – село Чигиринського району Черкаської області.

¹³¹ Гетьман П. Дорошенко останні роки життя провів в с. Ярополець (нині – сільське поселення Ярополець Волокаламського муніципального району Московської області Росії), де і помер у 1698 р. У 1848 р. над могилою Дорошенка була збудована каплиця (проіснувала до 1953, відновлена 1999).

¹³² Далі знаходиться закреслене “докт[ора]”.

¹³³ Фраза “(признаете ли Вы возможным)” прокреслена над рядком.

¹³⁴ Над нижніми лапками прокреслене “2”.

¹³⁵ Мазепа, Іван Степанович (1639–1709) – визначний український політичний і державний діяч, гетьман Лівобережної України (1687–1709).

¹³⁶ Слова “а также” написані над рядком.

¹³⁷ Шевченко, Тарас Григорович (1814–1861) – український поет і прозаїк, художник.

¹³⁸ Сполучник написаний над рядком, під ним знаходиться закреслене “а также”.

¹³⁹ Слова “портреты или другие” дописані над рядком.

¹⁴⁰ Далі знаходиться закреслене “так”.

Наступний лист пов'язаний з виконанням Є. Редіним обов'язків секретаря Історико-філологічного товариства при Імператорському Харківському університеті. У 1905 р. відзначався 30-літній ювілей вченої діяльності професора Миколи Федоровича Сумцова (1854–1922), який співпав з 25-літтям його діяльності на посту секретаря, а згодом голови Історико-філологічного товариства, тому останнє ухвалило рішення присвятити цьому видатному вченому черговий том свого періодичного видання. Для отримання матеріалів авторам у лютому 1907 р. було розіслано роздрукований інформаційний лист, в якому повідомлялось про підготовку цього друкованого видання, напрямки досліджень: “В виду исполненного в 1905 г. тридцатилетия ученой деятельности профессора Николая Федоровича Сумцова и двадцатипятилетия несения им обязанности секретаря, и затем председателя, Харьковское Историко-Филологическое общество постановило посвятить ему ближайший том “Сборника”, к печатанию которого предположено приступить в скором времени. В этот том войдут статьи по истории русской и украинской литературы, по искусству, культуре, этнографии и фольклору, также преимущественно украинским и по другим родственным областям, размером не свыше одного печатного листа каждая. Статьи могут быть на русском, украинском, польском, чешском и др. славянских языках”¹⁴¹. Автори, які зголосились надати статті до “Збірки”, мали надіслати їх до 1 травня 1907 р. до Харкова Є. Редіну: “Рассчитывая на Ваше, Милостивый Государь, сочувствие как юбиляру, так и самой цели издания такого славяно-украинского сборника, считаю долгом сообщить Вам об этом научном предприятии, причем прошу Вас все статьи направлять по возможности до 1 мая 1907 г. по следующему адресу: в Харьков, университет, профессору Егору Кузьмичу Редину”¹⁴². Оскільки в колі наукових інтересів ювіляра була історія української літератури XVII ст., один з авторів збірки Іван Якович Франко опублікував пам'ятку літератури цього ж століття “Інтермедія єврея з русином”. Листом, що публікується нижче, Є. Редін подякою підтвердив отримання надісланої до “Збірки” статті.

Лист зберігається в особовому фонді І. Франка (ф. 3) Відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Лист публікується мовою оригіналу за сучасним російським правописом.

¹⁴¹ Див., напр.: Лист Історико-філологічного товариства до Я. Новицького від 7 лютого 1907 р. // ІР ЦНБУВ, ф. 202, од. зб. 134, арк. 1.

¹⁴² Там само, арк. 1.

1. *Є. Редін – І. Франку, Харків – Львів, 12 березня 1907 р.*¹⁴³

Марта 12 дня 1907 г.
[Харьков].

Глубокоуважаемый
Иван Яковлевич!¹⁴⁴

От имени Общества приношу Вам глубокую благодарность за присылку Вами для сборника в честь проф[ессора] Н.Ф. Сумцова¹⁴⁵ Вашей статьи¹⁴⁶.

Примите уверение в глубоком уважении к Вам

секретарь О[бществ]а
проф[ессор] *Е. Редин.*

ВРФТ ІЛ НАНУ, ф. 3, од. зб. 1634, арк. 39, автограф.

До періоду викладання Є. Редіним авторського курсу історії мистецтв¹⁴⁷ у харківській міській школі живопису та малювання належать три наступні епістоли. Усі вони стосуються питання необхідності придбання школою власного проєктора, необхідного для забезпечення лекцій ілюстративним матеріалом¹⁴⁸. Перший лист адресований одному з викладачів школи Митрофану Семеновичу Федорову, він містить прохання про клопотання перед педагогічною радою школи щодо виділення коштів для придбання проєктора. Наступний лист практично тотожного змісту адресований іншому викладачеві школи Михайлу Андрійовичу Беркосу, з одночасним прикріпленням адресованого педагогічній раді школи листа з обґрунтуванням необхідності придбання проєктора.

¹⁴³ Лист виконаний на бланку Історико-Філологічного товариства при Харківському університеті, у лівому куті штамп: “Історико-Філологіческое общество при Императорском Харьковском университете, марта 12 дня 1907 г., № —”.

¹⁴⁴ Франко, Іван Якович (1856–1916) – український поет, прозаїк, публіцист, перекладач, вчений, громадсько-політичний діяч. Дійсний член НТШ (1898), голова його філологічної секції (1898–1901, 1903–1912) та етнографічної комісії (1898–1900, 1908–1913), почесний доктор Харківського університету (1906).

¹⁴⁵ Сумцов, Микола Федорович (1854–1922) – фольклорист, етнограф, літературознавець, громадський діяч. З 1878 р. приват-доцент, згодом (з 1888) професор Харківського університету. У 1887 р. – голова Історико-Філологічного товариства при Харківському університеті. Дійсний член Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (з 1908 р.), член-кореспондент Петербурзької академії наук (з 1905 р.), дійсний член ВУАН (з 1919 р.).

¹⁴⁶ Франко І.Я. Інтермедія єврея з русином [17 в.] // СХИФО, 1909, т. 18, с. 92–103.

¹⁴⁷ Див. лист Є. Редіна до Д. Багалія від 11 грудня 1905 р., що публікується у цій збірці.

¹⁴⁸ Як свідчить М. Сумцов, Є. Редін виписав для художньої школи понад три тисячі діапозитивів: *Сумцов Н.Ф. Указ. соч., с. 16.*

Листи зберігаються в особовому фонді Д. Гордєєва (ф. 208) Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України. Публікуються мовою оригіналу за сучасним правописом.

1. *Є. Рєдін – М. Федорову, Харків – Харків, 7 вересня 1906 р.*

Глубокоуважаемый
Митрофан Семенович!¹⁴⁹

В течение лета я предполагал выписать из заграницы картины к волшебному фонарю¹⁵⁰ для того курса по истории искусств, который я предполагаю прочесть в предстоящем полугодии. Но мне это, к сожалению, за неимением денежных средств, специально ассигнованных школою¹⁵¹ для этого, не удалось сделать. Поэтому покорнейше прошу Вас хлопотать перед педагогическим советом об предоставлении просимой мною суммы для указанной цели.

Как только вопрос будет решен, известите, пожалуйста, меня, чтобы я немедленно мог сделать заказ заграницей.

По указанию проф[ессора] Д.И. Багалея посылаю Вам официальную мою просьбу на имя педагогического совета школы.

С искренним уважением

проф[ессор] *Е. Рєдин.*

1906 г. 7 сентября.

Мал[о-]Гончар[овская], 30.

[Харьков].

ЦДАМЛМУ, ф. 208, оп. 1, спр. 448, арк. 2–2зв., автограф.

¹⁴⁹ Федоров, Митрофан Семенович (1870–1942) – художник та педагог. З 1902 р. викладав у харківській міській художній школі та організованих згодом на її основі Харківському художньому училищі та Харківському державному художньому інституті. З 1934 р. жив і працював у Ленінграді, викладав у Всеросійській академії мистецтв.

¹⁵⁰ Одна з назв проєкційного апарату.

¹⁵¹ Міська художня школа живопису та малювання, створена у 1896 р. на основі приватної школи малювання М. Раєвської-Іванової (відкрита у 1869 р.). У 1912–1921 рр. – Харківське художнє училище при Петербурзькій академії мистецтв, у 1921–1963 рр. – Харківський державний художній інститут, у 1963–2001 рр. – Харківський художньо-промисловий інститут, з 2001 р. – Харківська державна академія мистецтва та дизайну.

2. *Є. Редін – М. Беркосу, Харків – Харків, 2 жовтня 1906 р.*

Глубокоуважаемый
Михаил Андреевич¹⁵²!

Искренне сожалею, что лишен удовольствия быть сегодня в заседании педагогического совета школы: у меня в школе, в которой я состою попечителем¹⁵³, также – специальное заседание. А между тем мне необходимо было ходатайствовать сегодня у Совета о включении в смету расхода на приобретение для школы волшебного фонаря. Я пока пользовался фонарем И[сторику]-ф[илологического] общества. Но необходимо обзавестись своим и я очень прошу поддержать мое ходатайство. Высылаю Вам при этом официальное ходатайство и прошу доставить его.

С глубоким уважением

проф[ессор] *Е. Редин.*

1906 г. 2 октября.

[Харьков].

ЦДАМЛМУ, ф. 208, оп. 1, спр. 448, арк. 4–4зв., автограф.

3. *Є. Редін – педагогічній раді школи, Харків – Харків, 2 жовтня 1906 р.*

В педагогический совет школы живописи и рисования.

При преподавании в школе истории искусств необходима демонстрация памятников искусства при посредстве волшебного фонаря.

Школа постепенно, благодаря специальным ассигновкам, уже обзаводится ценным собранием световых картин. Но у школы еще нет волшебного фонаря. В прошлом полугодии она пользовалась фонарем Историко-филологического общества. Это пользование, конечно, не может быть постоянным, и в интересах дела преподавания полагаю, что школе необходимо обзавестись собственным фонарем. В виду этого имею честь просить совет включить в смету расходов по школе на 1907 г. – на приобретение фонаря – 300 р[ублей] – специальной выпиской его из заграницы (Англия).

Проф[ессор] *Е. Редин.*

1906 г. 2 октября.

[Харьков].

ЦДАМЛМУ, ф. 208, оп. 1, спр. 448, арк. 3–3 зв., автограф.

¹⁵² Звернення написано над закресленим “Митрофан Семенович”. Беркос, Михайло Андрійович (1861–1919) – художник та педагог. З 1904 р. викладав у харківській міській художній школі, з 1912 по 1917 рр. – у реорганізованому на основі школи за його ініціативою Харківському художньому училищі.

¹⁵³ З 1899 р. Є. Редін був попечителем першої щоденної школи ім. Ф.С. Карпова Товариства поширення грамотності (на Москалевці).

ВАСИЛЬ ЛЯСКОРОНСЬКИЙ ТА ЄГОР РЕДІН: епізод зі взаємовідносин у контексті XII Археологічного з'їзду

Постать В. Ляскоронського на сьогодні вже знайшла своє відображення в науці¹. Однак, попри певний інтерес в історіографії до постаті вченого, ціла низка питань, пов'язаних з його життям і діяльністю, залишається недослідженими або ж малодослідженими. До останніх тем належить участь В. Ляскоронського в XII Археологічному з'їзді в Харкові та до зовсім не висвітлених – його знайомство і контакти з харківським мистецтвознавцем Є. Редіним².

Так, К. Мельник згадувала, що її з В. Ляскоронським поєднувала і спільна праця з підготовки Археологічних з'їздів³, ймовірно, мається на увазі і Харківський, в якому вони обоє брали участь. Слідом за К. Мельник-Антонович згадує про участь В. Ляскоронського в XII Археологічному з'їзді О. Завальна⁴. Дослідниця також вказує на цілу низку публікацій вченого у “Трудах” XII Археологічного з'їзду⁵, однак перегляд 3-х томів “Трудов XII Археологического съезда” цю тезу не підтверджує. Про участь

---

¹ Мельник-Антонович К. Василь Григорович Ляскоронський // Записки історично-філологічного відділу ВУАН. – Кн. XXIV: Праці історичної секції / За ред. акад. М. Грушевського та проф. О. Грушевського. К., 1929, с. 367–387; Дубровський В. Проф. В.Г. Ляскоронський // Український історик, 1965, рік II, № 3–4 (7–8), с. 48–52; Ситник О.М. Василь Григорович Ляскоронський // УГЖ, 1990, № 2, с. 88–99; Остряно А.М. Василь Ляскоронський і Ніжинська вища школа // Література та культура Полісся. Вип. 30: Культура Полісся та України в історичному, філологічно-мистецькому контексті / Відп. ред. і упоряд. Г.В. Самойленко. Ніжин, 2005, с. 105–111; Довженко Р.В. Фонд В.Г. Ляскоронського в архіві Державного історичного музею Укр. РСР // Архіви УРСР, 1990, № 4, с. 45–48; Завальна О. Наукова спадщина видатного українського історика Василя Григоровича Ляскоронського (1859–1928 рр.) у збірці Наукового архіву Національного музею історії України // Пам'ять століть, 2007, № 1, с. 145–152; Мищук Г. Рукописні документи історика та археолога В.Г. Ляскоронського (1859–1928) з фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського як джерело з історії нумізматики // Бібліотечний вісник, 2004, № 2, с. 27–31.

² На сьогодні не вдалось виявити жодної публікації, де згадувалося би про знайомство двох вчених. Див., наприклад, Побожій С. Історик мистецтва Єгор Редін // ПУ, 2003, № 3, с. 70–77; Іюдо О.В. Е.К. Редін: жизнь и деятельность (по материалам петербургских архивов) // Мир русской византистики / Под ред. член.-корр. РАН И.П. Медведева. СПб., 2004, с. 311–345; Філіппенко Р.І., Куделко С.М. Е.К. Редін – професор Харківського університету: Монографія. Х., 2008, 228 с. та ін.

³ Мельник-Антонович К. Вказ. праця, с. 367.

⁴ Завальна О. Вказ. праця, с. 148.

⁵ Там само, с. 148.

В. Ляскоронського на Харківському з'їзді згадує С. Юренко⁶, і загально про участь у з'їздах – О. Каковкіна⁷, так само загально згадує А. Острячко⁸. Більш правильно О. Ситник називає лише XI та XIII–XV Археологічні з'їзди, в яких учений безпосередньо брав участь⁹.

Сам В. Ляскоронський в автобіографії також досить лаконічно висловився про участь у XII Археологічному з'їзді: “Під час Археологічних з'їздів, що проходили в Києві і Харкові, В.Г. Ляскоронський був секретарем останніх, і під його редакцією вийшло дві книги “Известий” означених з'їздів, де коротко викладені як виголошені на з'їздах реферати, так і вся наукова діяльність з'їздів”¹⁰.

В. Ляскоронський був делегований на з'їзд Історичним товариством Нестора Літописця¹¹. До того ж, 3 травня 1900 р. на засіданні підготовчого комітету XII Археологічного з'їзду при Історичному товаристві Нестора Літописця В. Ляскоронському було доручено зібрати до з'їзду інформацію про археологічні пам'ятки Полтавщини, для чого він мав обстежити такі повіти: Прилуцький, Лохвицький, Пирятинський, Роменський, Лубенський, Миргородський та Хорольський¹².

Про редагування “Известий” з'їзду також згадує К. Мельник, зазначаючи, що на XII Археологічному з'їзді В. Ляскоронського було обрано секретарем та редактором бюлетенів¹³. Проте перегляд самих “Известий” не дає можливості підтвердити, як, проте, і спростувати цю інформацію. Однозначно, що В. Ляскоронський дійсно був делегований на з'їзд¹⁴ і обраний секретарем Ради з'їзду 14 серпня 1902 р.¹⁵ З цього можна виснувати, що вчений безпосередньо був присутній і на з'їзді. Однак, жодної доповіді, як і жодної публікації до “Трудов” XII Археологічного з'їзду не подав. Чому? Питання залишається відкритим. З того, що В. Ляскоронський взяв активну участь у XIII Археологічному з'їзді в Катеринославі,

⁶ Юренко С.П. Археологічні з'їзди в Україні. К., 2004, с. 23.

⁷ Каковкіна О.М. Археологічні з'їзди другої половини XIX – початку XX ст. в Україні: Автореф. дис. ... к. іст. н. Дніпропетровськ, 1998, с. 16.

⁸ Острячко А.М. Вказ. праця, с. 107.

⁹ Ситник О.М. Вказ. праця, с. 91.

¹⁰ ІР НБУВ, ф. 90, № 1, арк. 1зв.–2. Див. також: арк. 3зв. – тут вчений помилково датує Харківський з'їзд 1903 р.; ІР НБУВ, ф. 90, № 2, 4зв.

¹¹ Юренко С.П. Вказ. праця, с. 23.

¹² Мельник-Антонович К. Вказ. праця, с. 371.

¹³ Там само, с. 371.

¹⁴ Члены съезда // Труды Двенадцатого Археологического съезда в Харькове 1902 / Под ред. гр. Уваровой. М., 1905, т. III, с. 255.

¹⁵ Протоколы заседания Совета съезда 14 августа 1902 года // Труды Двенадцатого Археологического съезда в Харькове 1902 / Под ред. гр. Уваровой. М., 1905, т. III, с. 244.

де виголосив три доповіді¹⁶, за якими підготував чотири публікації до “Трудов” з’їзду¹⁷, а тематика статей відповідала завданню до Харківського з’їзду, можна припустити, що вчений просто не встиг закінчити намічених досліджень до початку роботи XII Археологічного з’їзду. Загалом же В. Ляскоронський підтримував тісні стосунки з Московським археологічним товариством, членом якого він був¹⁸. Також В. Дубровський згадував, що В. Ляскоронський був знаний не лише як учень В. Антоновича, а насамперед як відомий археолог¹⁹.

На думку С. Юренко, саме Харківський з’їзд визначив спрямованість подальших досліджень В. Ляскоронського²⁰. Однак з таким висновком погодитись не можна. Сам вчений з цього приводу згадував: “Перші проблеми інтересу до старовини виникли у мене дуже рано, – ще на початку 70-х років минулого (XIX – Д.Г.) століття, до вступу мого в Полтавську гімназію”²¹. Однак остаточно як дослідник В. Ляскоронський сформувався в київський період²², що і відображено у магістерській дисертації. Саме ця тема – історія України княжого періоду буде визначальною для дослідника на все життя.

¹⁶ *Ляскоронский В.Г.* О городищах и Длинных валах в области рр. Псла и Ворсклы // Труды Тринадцатого Археологического съезда в Екатеринославе 1905 / Под ред. гр. Уваровой. М., 1908, т. II, с. 202; *Ляскоронский В.Г.* О змиевых валах в пределах южной России и их связи с курганами-майданами // Труды Тринадцатого Археологического съезда в Екатеринославе 1905 / Под ред. гр. Уваровой. М., 1908, т. II, с. 232–233; *Ляскоронский В.Г.* О походе кн. Витовта и его битве с татарами на р. Ворскле в 1399 // Труды Тринадцатого Археологического съезда в Екатеринославе 1905 / Под ред. гр. Уваровой. М., 1908, т. II, с. 210–211.

¹⁷ *Ляскоронский В.Г.* Городища, курганы и длинные (змиевые) валы по течению рр. Псла и Ворсклы // Труды Тринадцатого Археологического съезда в Екатеринославе 1905 / Под ред. гр. Уваровой. М., 1907, т. I, с. 158–198; *Ляскоронский В.Г.* Змиевы валы в пределах южной России, их соотношение к курганам-майданам и приближительная эпоха их возникновения // Труды Тринадцатого Археологического съезда в Екатеринославе 1905 / Под ред. гр. Уваровой. М., 1907, т. I, с. 200–210; *Ляскоронский В.Г.* К вопросу о курганах – городищах – майданах // Труды Тринадцатого Археологического съезда в Екатеринославе 1905 / Под ред. гр. Уваровой. М., 1907, т. I, с. 419–434; *Ляскоронский В. Г.* Поход кн. Витовта на татар и его битва с последними на р. Ворскле 1399 г. // Труды Тринадцатого Археологического съезда в Екатеринославе 1905 / Под ред. гр. Уваровой. М., 1908, т. II, с. 513–531.

¹⁸ *Мельник-Антонович К.* Вказ. праця, с. 372; див. також: Ляскоронский, Василий Григорьевич // Императорское Московское Археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864–1914 гг.). Т. II / Под ред. гр. П.С. Уваровой и И.Н. Бороздина. М., 1915, ч. I. Биографический словарь членов Общества., с. 212–213; 2. Список трудов членов Общества, помещенных в изданиях Общества., с. 111.

¹⁹ *Дубровський В.* Вказ. праця, с. 48.

²⁰ *Юренко С.П.* Вказ. праця, с. 30.

²¹ ІР НБУВ, ф. 90, од. зб. № 73, арк. 1.

²² Див.: *Мельник-Антонович К.* Вказ. праця, с. 368–369, 375–376; *Острянюк А.М.* Вказ. праця, с. 106–107.

Проте саме на Харківському з'їзді В. Ляскоронський, очевидно, розширив своє особисте коло, до якого увійшов і секретар Харківського попереднього комітету з підготовки XII Археологічного з'їзду та професор місцевого університету Є. Редін²³. Лист останнього до В. Ляскоронського є етикетною відповіддю на, очевидно, лист і прислану брошуру “Опису України” Боплана²⁴. На жаль, відбиток якої саме статті надіслав Є. Редін В. Ляскоронському, визначити на разі не можливо²⁵, як і невідомо, чи підтримували надалі вчені між собою зв'язки.

Єгор Кузьмич належним чином оцінив подарунок, який він назвав “досить цікавим і цінним”²⁶. Дійсно, “Опис України” Гійома Левасера-де-Боплана по праву вважається одним з найцінніших нарративних джерел з історії України першої половини XVII ст., а її автор є “справжнім фундатором західноєвропейського українознавства”, з іменем якого назавжди пов'язане поширення імені України в Західній Європі²⁷. Відтак, як відмічав

²³ Не виключено, що вони познайомились раніше, однак, на сьогодні немає жодних джерельних даних, щоб це підтвердити. Принаймні “заочно” В. Ляскоронський мав знати Є. Редіна з часу XI Археологічного з'їзду в Києві, на який останній був делегований від Харківського університету [Одиннадцатый Археологический съезд в Киеве 1–20 августа 1899 года. М., 1897, с. 21], однак, з невідомих причин, не приїхав. Нагомість В. Ляскоронський, який був делегований Історичним товариством Нестора Літописця [Одиннадцатый Археологический съезд..., с. 30], взяв активну участь у роботі XI з'їзду. Вчений підготував дві доповіді: *Ляскоронский В.Г.* Городища, длинные валы и курганы по Суле // Труды XI Археологического съезда в Киеве / Под ред. гр. Уваровой и С.С. Служково. М., 1901, т. II, с. 104; *Ляскоронский В.Г.* Находки римских монет в басс. Среднего Приднепровья // Труды XI Археологического съезда в Киеве / Под ред. гр. Уваровой и С.С. Служково. М., 1901, т. II, с. 145–146, за якими в “Трудах” з'їзду опублікував дві статті: *Ляскоронский В.Г.* Городища, курганы и змиевые валы, находящиеся в бассейне р. Сулы // Труды XI Археологического съезда в Киеве / Под ред. гр. Уваровой и С.С. Служково. М., 1901, т. I, с. 404–457; *Ляскоронский В.Г.* Находки римских монет в области среднего Приднепровья // Труды XI Археологического съезда в Киеве / Под ред. гр. Уваровой и С.С. Служково. М., 1901, т. I, с. 458–464.

²⁴ *Ляскоронский В.Г.* Гильом Левассер-де-Боплан и его историко-географические труды относительно Южной России: 1) Описание Украины; 2) Карты Украины. К., 1901, 38 с.: карты.

²⁵ Бібліотека В. Ляскоронського не збереглась у цілісності. Немає також і її опису. Можливо, за посиланнями в працях вченого вдається встановити подаровану Є. Редінін статтю.

²⁶ “Цінність” книги додається і її ціною – 3 р., 60 коп. – на той час досить значної суми, що В. Ляскоронському закидали критики: *В. К. В.* [Рец. на:] В.Г. Ляскоронский. Гильом Левассер де-Боплан и его историко-географические труды относительно Южной России. Киев 1901 г. in folio стр. 81, Цена 3 р. 60 к. // КС. Т. 78. К., 1902 (№ 7–8), библиогр., с. 77. Таким чином Є. Редін отримав цінну і дорогу книжку.

²⁷ *Дашкевич Я.Р.* Українська бопланіана // Боплан Г. Л. де. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансильванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і веденням воен / Пер. з фр. Я.І. Кравця, З.П. Борисюк; Передм. Я.Д. Ісаєвича, В.А. Смоля. К., 1990, с. 232. Також: *Онацький Є.* Боплян Гійом Лявассер // Онацький Є. Українська мала енциклопедія. Буенос Айрес, 1959, кн. 1, с. 105.

Я. Дашкевич, Боплан ніколи не належав до непопулярних постатей української і світової історіографії²⁸, проте за винятком радянської доби, коли за волею згори він просто замовчувався²⁹.

Помітними працями в бопланіані ще в дорадянській історіографії стали дослідження В. Ляскоронського, хоча ще до його праць Боплан був добре знаний у вітчизняній науці. Існував повний переклад тексту Ф. Устрялова³⁰, далекий від документальної точності, але який пожвавив інтерес до “Опису України” у місцевої громадськості³¹. Його активно використовував Д. Бантиш-Каменський, І. Срезневський, А. Скальковський, М. Маркевич та інші дослідники у своїх працях, а професор Ніжинського юридичного ліцею І. Лашнюков³² увів Боплана в курс своїх лекцій. 70-ті роки XIX ст., за висновками Я. Дашкевича, відкрили новий етап у бопланіані, що було пов’язано з іменами таких відомих істориків, як Д. Яворницький, В. Кордт, В. Антонович, К. Мельник та, власне, В. Ляскоронський³³.

Володимир Антонович по праву вважається основоположником наукової української історіографії. Природно, що таке важливе джерело, як “Опис України” Боплана не могло пройти повз увагу вченого. Однак він здійснив переклад лише кількох уривків твору³⁴, а перший науковий повний переклад зробила учениця та дружина Антоновича К. Мельник³⁵, проте за передмовою, примітками і 2 малюнками самого В. Антоновича. За висновками останнього, “Опис України” Боплана, “це один з найсерйозніших закордонних творів про Південну Русь. У ньому немає недокладностей і легковажностей. Автор спостережливий. Він з усіх боків вивчає середовище, а його розповідь відзначається дріб’язковістю і докладністю”,

²⁸ Бібліографія видань Боплана та історіографія на сьогодні складають кілька сотень позицій. Див.: *Дашкевич Я.* Бібліографічна Бопланіана // Боплан і Україна. Збірник наукових праць / Ред. кол.: М. Вавричин, О. Галько, Я. Дашкевич, А.Б. Перналь. Л., 1998, с. 297.

²⁹ *Дашкевич Я.* Гійом Ле Вассер де Боплан. Перспективи досліджень // Боплан і Україна. Збірник наукових праць / Ред. кол.: М. Вавричин, О. Галько, Я. Дашкевич, А.Б. Перналь. Л., 1998, с. 7.

³⁰ *Описание Украйны.* Сочинение Боплана / Пер. с франц. Ф. У[стрялова]. СПб., 1832.

³¹ *Дашкевич Я.* Боплан в українській та російській історіографії (до 1990 р.) // Боплан і Україна. Збірник наукових праць / Ред. кол.: М. Вавричин, О. Галько, Я. Дашкевич, А.Б. Перналь. Л., 1998, с. 48–50.

³² *Лашнюков И.В.* Лекции по русской истории // Университетские известия. К., 1871, № 5, с. 1–25, № 6, с. 1–25, № 7, с. 1–26.

³³ *Дашкевич Я.Р.* Українська бопланіана..., с. 212–222; *Дашкевич Я.* Боплан в українській та російській історіографії..., с. 54.

³⁴ Исторические песни малорусского народа с объяснениями В. Антоновича и М. Драгоманова. К., 1874, т. 1, с. 23–24, 55–61, 206–208.

³⁵ *Боплан.* Описание Украйны. 1630–1648 // Мемуары, относящиеся к истории Южной Руси. К., 1896, вып. 2, с. 294–388.

однак “для нас найцінніша частина його твору етнографічна, в якій автор докладно розповідає про звичаї та обичаї мешканців”³⁶. Д. Яворницький, як підмітив Я. Дашкевич, “Опис” Боплана знав напам’ять, широко використовував у своїх працях, які можна вважати за “розлогий коментар до “Опису”³⁷. Саме працю Боплана вчений поклав в основу своїх топографічних нарисів Запорозьких земель³⁸. Проте найточніше охарактеризував працю Боплана як джерело з історії України М. Грушевський, який відмітив, що “Опис України” не багато дає про самі події, однак подає “загальну обстановку українського життя саме з свого часу”³⁹.

Завдяки значному етнографічному матеріалу, активно використовував у своїх дослідженнях “Опис України” колега Є. Редіна по університету М. Сумцов, який, наприклад, подав значний уривок з твору Боплана у своїй праці з народних повір’їв⁴⁰.

Проте саме праці В. Ляскоронського⁴¹ стали важливим кроком вперед у бопланознавстві. Вчений розпочав розробку теми явно під впливом учителя – В. Антоновича та, на відміну від своїх попередників, намагався охопити всю творчість Боплана. Власне, однією з магістральних тем наукових студій В. Ляскоронського була історична картографія⁴². Тому, цілком природно, що ставши дійсним членом Історичного товариства Нестора Літописця ще 1891 р.⁴³, перші дослідження з бопланіани були опубліковані в “Читаннях” Історичного товариства Нестора Літописця⁴⁴

³⁶ Антонович В.Б. Источники для истории Юго-Западной России. Лекции 1880–1881 гг. [К.], 1881, с. 77.

³⁷ Дашкевич Я.Р. Українська бопланіана..., с. 216; Дашкевич Я. Боплан в українській та російській історіографії..., с. 56.

³⁸ Эварницкий Д.И. Число и порядок Запорожских сечей с топографическим очерком Запорожья. К., 1884; Эварницкий Д.И. Вольности запорожских казаков. Историко-топографический очерк. СПб., 1890.

³⁹ Грушевський М.С. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. / Редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін. К., 1995, т. 8, ч. 1, с. 321.

⁴⁰ Див.: Сумцов Н. Культурные переживания // КС, 1890, т. 28, с. 329–330.

⁴¹ Дашкевич Я.Р. Українська бопланіана..., с. 217; Дашкевич Я. Боплан в українській та російській історіографії..., с. 56.

⁴² Див.: Мельник-Антонович К. Вказ. праця, с. 379.

⁴³ Мельник-Антонович К. Вказ. праця, с. 370.

⁴⁴ Ляскоронский В.Г. Данные об атласе Боплана XVII в. // ЧИОНЛ, 1896, кн. 10, с. 37–39; Ляскоронский В.Г. О гравюре XVII в. Гильйоме Гондиусе и его картографических трудах относительно Южной России, произведенных по чертежам и планам Левассера де-Боплана // ЧИОНЛ, 1896, кн. 11, с. 5–7; Ляскоронский В.Г. Иностранные карты и атласы XVI и XVII вв., заключающие в себе данные для истории Южной Руси // ЧИОНЛ, 1896, кн. 11, с. 30–33; Ляскоронский В.Г. Иностранные карты и атласы XVI и XVII вв., относящиеся к Южной России // ЧИОНЛ, 1898, кн. 12, с. 97–137.

і стосувалися суто картографії. В. Ляскоронський, чи не першим з вітчизняних дослідників, систематично досліджував Боплана. Вчений проводив ретельні розшуки матеріалу, над чим працював, як у закордонних бібліотеках, наприклад, Кенігсберга і Парижа, бібліотеках Англії та Голландії⁴⁵, так і у вітчизняних.

“Зацікавлений яким-небудь науковим питанням або дійшовши до якої гіпотези, він ніколи не спиняється на половині дороги; він пильно і старанно досліджує те питання в кожному напрямку – і вглиб, і виширш, збираючи по крихотці найдрібніші факти, відомості з найрізніших джерел, літописні тексти, свідоцтва сучасників, актові документи, матеріали з допоміжних наук, навіть пізніші оповідання та легенди, аби вони стосувалися до даного питання. Уважно та сумлінно перевіряючи кожний факт, Василь Григорович доходив часом таким шляхом до нових сміливих, цілком оригінальних висновків, що викликали різкі напади з боку історичної критики”⁴⁶.

Свої дослідження дослідник підсумував у монографії “Гільом Левассер-де-Боплан і його історико-географічні праці стосовно Південної Росії”⁴⁷. Саме це видання вчений і презентував Є. Редіну. На етапі підготовчих робіт до XII Археологічного з’їзду подарунок був на разі. В планах Московського Археологічного товариства щодо Харківського з’їзду особлива увага відводилась дослідженню, в тому числі етнографічному, території Слобідської та Лівобережної України, тому “Опис” Боплана, був не просто виявом наукової чемності В. Ляскоронського до колеги, а й мав практичну наукову цінність для Редіна, і, головне, був на часі. Більш того, саме в той час Є. Редін особливо активно почав займатись місцевими – українськими (безпосередньо слобожанськими) пам’ятками.

На сьогодні цінність праці В. Ляскоронського полягає насамперед у тому, що, за висновком Я. Дашкевича, він подав найкращий російський переклад твору⁴⁸, однак у науковому апараті, з позиції сьогоденної науки, вчений допустився низки помилок. Проте це зовсім не зменшує ролі доробку В. Ляскоронського в історіографії бопланіани.

⁴⁵ ІР НБУВ, ф. 90, № 1 “Автобіографія Ляскоронського”, арк. 1зв., 3зв.; *Мельник-Антонович К.* Вказ. праця, с. 376, 379; *Ситник О.М.* Вказ. праця, с. 89–90.

⁴⁶ *Мельник-Антонович К.* Вказ. праця, с. 381.

⁴⁷ *Ляскоронский В. Г.* Гильом Левассер-де-Боплан и его историко-географические труды относительно Южной России...

⁴⁸ *Дашкевич Я.Р.* Українська бопланіана..., с. 219; *Дашкевич Я.* Боплан в українській та російській історіографії..., с. 58.

Лист Є. Редіна зберігається в особовому фонді В. Ляскоронського в Інституті рукописів Національної бібліотеки України імені В. Вернадського. Лист не датований. Найімовірніше, він був надісланий у 1902 р., на що вказує використання Є. Редіним бланку Харківського попереднього комітету з підготовки XII Археологічного з'їзду, в пізніший час вчений не використовував ці бланки для особистого листування, а також дата виходу праці В. Ляскоронського, надісланої Є. Редіну. Лист подається мовою оригіналу, за сучасним російським правописом.

1. *Є. Редін – В. Ляскоронському, Харків – Київ, 1902 р.*⁴⁹

Глубокоуважаемый
Василий Григорьевич!

Сердечно благодарю Вас за Ваше внимание и драгоценный Ваш подарок – Ваш весьма интересный и ценный труд о Боплане⁵⁰. Буду очень рад впредь делиться своими трудами, а пока прошу принять на добрую память мою небольшую последнюю статью⁵¹.

С истинным уважением

Ваш *Е. Редин*

ІР НБУВ, ф. 90, од. зб. 371, арк. 1, автограф.

---

⁴⁹ Лист написаний на бланку Харківського попереднього комітету з підготовки XII Археологічного з'їзду в Харкові. У верхньому лівому куті незаповнений штамп: “Предварительный комитет по устройству XII Археологического съезда в г. Харькове ... дня 190... г. Харьков”.

⁵⁰ *Ляскоронский В.Г.* Гильом Левассер-де-Боплан и его историко-географические труды относительно Южной России...

⁵¹ Яку саме – не відомо.